

1.01  
Prejeto 8. 7. 2008

UDK 323.1(436-89=163.6)"1879/1893"

Filip Čuček\*

## Jezikovne "težave" na Spodnjem Štajerskem v Taaffejevi dobi

### IZVLEČEK

Če je Auersperg-Lasserjeva vlada s pritiski na uradništvo precej pripomogla k dejstvu, da so slovenščino (tudi) na Spodnjem Štajerskem potiskali na skrajni rob javnega življenja, pa je Taaffejeva doba vnesla v jezikovno problematiko večjo dinamiko. Vlada, ki je poudarjala, da ne bo izvajala pritiska na uradnike, je tako sprostila "vzvode", zaradi katerih se je jezikovni problem nenadoma "okrepil" in znašel v ospredju javnega in političnega življenja. Avtor v prispevku analizira jezikovne zahteve spodnještajerskih Slovencev, ki so si po "razglasitvi" Kranjske za slovensko deželo prizadevali pridobiti čim več koncesij od ("razpoložene ali nerazpoložene") vlade. Zaradi drugačnega položaja Spodnje Štajerske, kot ga je uživala Kranjska, pa do tega nikakor ni prišlo po enostavni poti, pač pa so spodnještajerski slogaški "prvaki" morali v skoraj petnajstletni Taaffejevi vladavini napeti vse sile za kak uspeh ali dva.

*Ključne besede:* avstro-ogrška monarhija, Spodnja Štajerska, politična zgodovina, ustavna doba, deželni zbor, državni zbor, nacionalni boj, jezikovni boj

### ABSTRACT

#### LANGUAGE "PROBLEMS" IN LOWER STYRIA IN THE TAAFFE PERIOD

If Auersperg-Lasser's government with its pressures against the clerical staff contributed significantly to the fact that the Slovenian language was, (also) in Lower Styria, pushed to the very edge of public life, the Taaffe period introduced a greater dynamics into the language issues. The government, stating that it would not exert pressure against public servants, ensured the "facilities" for a sudden "strengthening" of the language issue, which suddenly became the focus of public and political life. In his article the author analyses the language demands of the Lower Styria Slovenians, who attempted to gain as many concessions as possible from the ("sympathetic or unsympathetic") government after the "declaration" of Carniola as a Slovenian province. Due to the fact that Lower Styria had a different position than Carniola, this was by no means an easy goal to achieve; instead, the Lower Styrian unification "leaders" had to invest all of their strength into just a couple of successes in the 15 years of Taaffe's rule.

*Key words:* Austro-Hungarian Monarchy, Lower Styria, political history, constitutional period, provincial assembly, national assembly, national struggle, language struggle

\* Dr., asistent z doktoratom, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1; e-mail: filipc@inz.si

---

## Uvod

---

Padec Auersperg-Lasserjeve vlade (1871-1879), ki je "pometla" s konservativno-federalističnimi "poskusi" dvora konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let 19. stoletja ter ubrala "samostojno" centralistično politično smer, je slovanski "del" avstrijske polovice monarhije pozdravil. Še topleje pa je pozdravil prihod novega ministrskega predsednika Eduarda Taaffeja, ko je leta 1879 prevzel krmilo avstrijske polovice dvojne monarhije v "svoje roke". Njegova slovansko-konservativna vlada, ki je predstavljala popoln prelom s poprejšnjo ustavoverno oblastjo, je vnesla v politično življenje avstrijske polovice monarhije nove dimenzije. Stara vladajoča garnitura se je poslovila, namesto nje pa je zavladata prejšnja opozicija, ki si je od svoje nove vloge veliko obetala. Toda razmerje sil v dunajskem državnem zboru ni bilo najbolj "prepričljivo", zaradi česar je moral Taaffe sodelovati tudi z opozicijo. Kljub temu, da se je njegova politika, temelječa na premostitvi nacionalnih nasprotij avstrijskih narodov, že leta 1882 "okrepila" z novimi volivci (državnozborska volilna reforma z zmanjšanjem pogojnega volilnega cenzusa z 10 na 5 goldinarjev direktnih davkov),<sup>1</sup> pa mu politični "manever" konec osemdesetih in na začetku devetdesetih let ni kaj dosti koristil, ko je zaradi "odpadanja" prejšnjih zaveznikov moral računati tudi na podporo nemških liberalcev.

Podporo njegovi vladni "barki" so vseskozi nudili slovenski poslanci, ki so si od njegove (skoraj) petnajstletne "vladavine" precej obetali. V ospredju slovenskih prizadevanj se je ob spremembi političnih razmer konec sedemdesetih let nemudoma znašlo jezikovno vprašanje v javnem življenju, ki je svojo primarno vlogo obdržalo tudi vnaprej. Za razliko od Kranjske, ki je veljala za slovensko deželo, pa je bil položaj v drugih ("dvojezičnih") deželah povsem drugačen. Jezikovni boj se je tam razplamtel z veliko večjo močjo, odvisen pa je bil tudi od zastopanosti v deželnem zboru. Na Štajerskem je vodilno vlogo igrala nemška ustavoverna "stranka", ki nad slovenskimi težnjami nikakor ni bila navdušena, prav tako pa ni "soglašala" z enakopravnostjo obeh jezikov v deželi.

---

## Slovenske jezikovne zahteve v začetku osemdesetih let

---

Slovenska politika se je ob Taaffejevem nastopu načrtno lotila "osvajanja" majhnih koncesij in za razliko od "bombastičnega" programa Zedinjene Slovenije postavljala manjše zahteve. Med temi je še posebej pomembno vlogo igralo jezikovno vprašanje, ki se je ob koalicijski drži slovenskih poslancev postavljalo na prvo mesto. Že konec avgusta leta 1879 je Slovenski narod priobčil "glavne terjatve slovenskega naroda". Čeprav se parlament še sploh ni sešel, so se na Slovenskem nemudoma začele postavljati zahteve, ki da se pričakujejo od nove vlade. "Vsi avstrijski narodi naj zahtevajo svobodo in enakopravnost," je pozival Slovenski narod in apeliral na vpeljavo slovenščine v ljudske in srednje šole ter javne urade. Ker da "mora vendar le enkrat tudi v deželah, v katerih Slovenci prebivajo, enakopravnost resnica postati", so na Slovenskem uvrstili med prioritete zahteve ena-

---

<sup>1</sup> Več o tem v Janez Cvirn: Razvoj ustavnosti in parlamentarizma v habsburški monarhiji: dunajski državni zbor in Slovenci (1848-1918). Ljubljana 2006, str. 141-142.

kopravnost slovenskega jezika v šolah in na sodiščih,<sup>2</sup> čeprav "nam nasprotniki navadno ugovarjajo, da je tisti, ki je zapisnik spisal ali kako pismo napravil, obeh jezikov tako zmožen, da se nanj popolnem moremo zanesti". Ker so bili uradniki na Slovenskem še v veliki meri Nemci in jih precej ni obvladalo slovenskega jezika, se je časnik spraševal, "kakšen obraz bi naredil Nemeč, če bi se od njega terjalo, da naj podpiše zapisnike ali pisma, ki niso v nemškem jeziku napravljeni", in menil, da spada k pravicam "tudi prirojena pravica, v vseh zadevah svojega materinega jezika posluževati se".<sup>3</sup>

Toda ustavoverni Nemci, ki so s svojo gospodarsko močjo še zmeraj igrali pomembno vlogo, so kljub opozicijski drži hoteli ohraniti svoje položaje iz poprejšnjega obdobja. Zaradi privilegijev, ki so jih imeli pod liberalno vlado, svojih pridobitev nikakor niso hoteli okrniti, niti si niso prizadevali za zastavljeno vladno politiko sporazuma in sprave. Slovenska politika pa je na drugi strani zahtevala koncesije na področju šolstva in sodišč, ker "bi bila to le polovična naredba, /.../ če bi se slovenski jezik vpeljal samo v šole, v uradnije pa ne".

V tem kontekstu je Josip Vošnjak, gonilna sila spodnještajerskih državnozbornih poslancev in prvi polovici osemdesetih let, hitro poostril svojo politiko v dunajskem parlamentu. Februarja leta 1880 je tako v proračunskem odseku državnega zbora "prodril" z dvema interpelacijama glede vpeljave slovenščine kot učnega jezika v srednje šole za slovenske dijake.<sup>4</sup> Če je njegova poteza slovensko javnost navdušila, pa jo je presenetila odredba predsednika graškega višjega deželnega sodišča Wasserja, ki je prepovedovala slovenske rzsodbe na sodiščih v območju graškega višjega deželnega sodišča. Slovenski narod je znova obžaloval razmere, ki so le potrjevale dejstvo, da je celo predsednik najvišjega pravosodnega telesa za Slovence potrdil, da je "nemški jezik pri sodnijah našega nadsodniškega okroga uradni jezik". Kljub temu, da ukaz ni izrecno prepovedoval uporabe slovenščine na sodiščih, je zakon jasno pokazal, da je pred slovensko in spodnještajersko politiko še dolga doba do uresničitve njenih zahtev. Devetnajsti člen decembrske ustave je še enkrat znova pogorel,<sup>5</sup> ob tem pa tudi še vedno veljavna odredba bivšega predsednika graškega višjega deželnega sodišča Lattermanna iz leta 1869, ki so ga Slovenci imeli precej v čisljih.<sup>6</sup> Javnost ni ostala nema, ampak je vestno opozarjala vlado na krivice, ki da se godijo.<sup>7</sup>

Vendar pa slovenski politiki niso vrgli puške v koruzo. Slovenski poslanci so zahtevali vpeljavo slovenščine v vse sodniške urade<sup>8</sup> in skupaj s češkimi ter nemškimi konservativnimi poslanci marca leta 1881 vložili protest glede slovenske rzsodbe kamniškega okrajnega sodišča iz oktobra leta 1880. Potem ko je neveljavnost slednje potrdilo tudi vrhovno sodišče na Dunaju, slovenski poslanci niso bili niti najmanj navdušeni, ko je graško višje deželno sodišče zahtevalo "hitro in pov-

<sup>2</sup> Prim. Hugo Suette: *Der Nationale Kampf in der Südsteiermark 1867 bis 1897*. München 1936, str. 41.

<sup>3</sup> Slovenski narod (dalje SN), 24. 8. 1879.

<sup>4</sup> Janez Cvirn: *Trdnjavski trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861-1914)*. Maribor 1997, str. 94.

<sup>5</sup> SN, 13. 1. 1881.

<sup>6</sup> Lattermann je odredil za uradnike območja celjskega okrožnega sodišča, "kjer prebivajo večinoma Slovenci", znanje slovenščine. SN, 19. 2. 1881.

<sup>7</sup> SN, 31. 3. 1881.

<sup>8</sup> SN, 20. 2. 1881.

sod uplivajoče razširjenje" odloka.<sup>9</sup> Posebej stresno je delovala poteza celjskega okrožnega sodišča in sodišča v Laškem, ki sta hitro po razsodbi zavrgli tri slovenske vloge, ki jih je vložil celjski odvetnik Josip Sernek. Potem ko je dobil odgovor od pravosodnega ministrstva, češ da "po administrativnem potu ono ne more ničesar storiti", se je pritožil na celjsko okrožno sodišče. Odgovor ni navdušil ne njega ne ostale intelektualne javnosti, saj je ponavljal odredbo graškega deželnega sodišča.<sup>10</sup> Slovenski poslanci so pozivali vlado, češ da je dolžnost "visoke vlade, da celo tam varuje in brani, kjer neprizivni odloki sodnij kratijo splošne pravice državljanov".<sup>11</sup> Ravno nasprotno. V Gornjem Gradu je bil npr. imenovan za adjunkta vitez Josef Mulley, ki da ni znal popolnoma nič slovensko, podobnih primerov pa je bilo seveda še precej več.<sup>12</sup> Slovenski narod je ugotavljal, da "se nam glede slovenskega uradovanja pod sedanjo vlado hujši godi, kakor pod Auersperg-Lasserjem", vse skupaj pa so podžigali še nemški uradniki, med katerimi je igral pomembnejšo vlogo svetnik celjskega sodišča Schrey, pri katerem da so se sestajali "celjski nemčurji", sam pa da je preverjal "vse agitacije na Spodnjem Štajerskem zoper vlado" in držal "z gotovo roko vajeti" ter da "sika zdaj sem, zdaj tje, kakor se mu ravno potrebno zdi".<sup>13</sup>

Toda kljub temu je na Slovenskem ob nekaterih kritikah vladalo prepričanje, da bosta Vošnjakovi resoluciji le dobili epilog, potem ko je minister Conrad obljubil Čehom v začetku februarja leta 1881 izpolnitev njihovih zahtev glede praške univerze. Vendar pa vlada ni pokazala pretiranega zanimanja za slovenske potrebe, še sploh potem, ko sta graški in ljubljanski deželni šolski svet izrekla nezaupnico slovenskim zahtevam.<sup>14</sup> Tudi pomanjkanje slovenščine večjih profesorjev v spodnještajerskih gimnazijah ni prepričalo ministra.<sup>15</sup> Če je skušal Josef Schmiderer v državnem zboru prikazati, da le dva učitelja na mariborskem učiteljskišču ne obvladata slovensko, medtem ko da ostali obvladajo nemško,<sup>16</sup> mu je Vošnjak oporekal in dokazoval, da je še vedno vse po starem ter da se znanje slovenščine tam sploh ne preverja.<sup>17</sup> Za razliko od Hermanna Gödel-Lannoya, ki je na Dunaju zastopal predvsem interese veleposestva, je Vošnjakova nepopustljiva politika privedla do tega, da so jezikovne zahteve potrjevale svoj osrednji položaj v slovenski politiki, ki jo je nemška stran skušala omejiti tudi z ustanovitvijo Schulvereina in z ustanavljanjem nemških šol v jezikovno mešanih območjih.<sup>18</sup>

Nič kaj drugače se ni godilo slovenskemu jeziku na cerkvenem področju, ko je lavantinski knezoškof Maximilian Stepischnegg prepovedal semeniščnikom branje Slovenskega naroda zaradi proslovenskih člankov in po ljubljanskem vzoru

<sup>9</sup> Slovenski Gospodar (dalje SGp), 17. 3. 1881; prim. Josip Sernek: Spomini. Celje 2003, str. 38.

<sup>10</sup> SN, 12. 5. 1881. Primer sicer ni bil osamljen, sredi julija je bila zavržena še slovenska vloga v Ljutomeru. SN, 20. 7. 1881.

<sup>11</sup> SGp, 17. 3. 1881.

<sup>12</sup> Prav tam.

<sup>13</sup> SN, 23. 3. 1881.

<sup>14</sup> SN, 15. 2. 1881.

<sup>15</sup> SN, 13. 2. 1881.

<sup>16</sup> Stenographische Protokolle des Hauses der Abgeordneten des Reichsrates, 9. Sitzung der IX. Session am 4. Mai 1881, str. 5220.

<sup>17</sup> Prav tam, str. 5226-5227.

<sup>18</sup> Franjo Baš: Prispevki k zgodovini severovzhodne Slovenije: Maribor v avstrijski ustavni dobi. Maribor 1989, (dalje Baš, Prispevki) str. 190.

odklonil vpeljavo slovenščine v bogoslovje.<sup>19</sup> Kljub temu je minister Pražák delno zadovoljil slovensko in spodnještajersko javnost, ko je dejal, da se bo trudil po svojih močeh, "da se natanko izpolnjujejo v jezikovnem vprašanji po justičnem ministru izdani in v interpelacijah omenjeni ukazi".<sup>20</sup> Toda liberalno nemško časopisje je slovenske zahteve po svoje premlevalo in očitalo Slovincem "sebičnost in nenasitnost". Ker so zahteve bile dejansko le črka na papirju, kaj več pa se ni zgodilo, slovenska javnost nemškega rovarjenja seveda ni upoštevala.<sup>21</sup> Spodnještajerski ustavoverci, ki so Slovence primerjali s hujskači in razglašali nemščino za jezik uprave, gospodarstva ter trgovine,<sup>22</sup> so skušali z vsemi sredstvi preprečiti krepitev slovenskih prizadevanj na Spodnjem Štajerskem in temu namenjali vedno več pozornosti.

Medtem ko je slovensko časopisje agitiralo proti nemškim ustavovercem z besedami "sovražniki uradništva, zatiralci obrtništva, krvosesni odvetniki in sovražniki Slovencev",<sup>23</sup> so Nemci postavljali vse ostrejšje in vse pogostejše izjave, češ da je nemštvo v Avstriji v nevarnosti. Na Spodnjem Štajerskem so "nevarnost" predstavljali Slovenci,<sup>24</sup> ki so leta 1882 v mariboru ustanovili Slovensko politično društvo in strnili svoje vrste. Proti njihovim jezikovnim težnjam je nastopil tudi Tagespost in postavljaj nemščino na prvo mesto na spodnještajerskih učnih zavodih.<sup>25</sup> Jezikovna neenakopravnost se je tako kljub slovenski državnozborni koalicijski drži nadaljevala v javnem življenju. Potem ko je mariborska Mestna hranilnica leta 1882 zavrnila poskus spodnještajerskih Slovencev, ki so vložili na omenjeni ustanovi prvo slovensko vlogo,<sup>26</sup> se je "neznanje" slovenščine na Spodnjem Štajerskem pokazalo v brežiškem okraju sredi leta 1883, kjer se je jezikovna "pregrada" končala s krvavim obračunom. Sicer ni šlo za spor z nacionalnim predznakom, pač pa naj bi smrtnemu izidu botrovalo prav neznanje slovenskega jezika. Ko je brežiško okolico prizadela trtna uš, je bila odposlana posebna komisija, ki je pregledovala vinograde in odstranjevala poškodovano trto ter jo tudi sežigala. Kmetje niso bili nad njihovim početjem prav nič navdušeni in so jih pregnali. Ko je prišel sredi julija okrajni komisar v družbi šestih orožnikov, jih je čakalo tristo kmetov, ki so jih kamenjali. Ker je nekega žandarja zadel kamen, so žandarji streljali, enega kmeta ubili, šest pa jih ranili. Prav gotovo bi se stvari drugače odvijale, če bi okrajni komisar obvladal slovensko in kmetom razložil, čemu da se pregledujejo vinogradi. Ta tako po napadu kmetov ni mogel oziroma ni znal posredovati. Zadeva je tako dobila epilog v deželnem zboru, kjer je poslanec Ignac Žnideršič dejal deželnemu namestniku, "da bi gotovo ne bilo prišlo do krvi prelivanja, ako bi politični uradnik, g. brežiški komisar, slovenski umel in ljudi podučil in pomiril". Dogajanje v brežiškem okraju je sprožilo ponovne zahteve po slovenskih uradnikih. Štajerski namestnik baron Kübeck se je sicer branil, češ da bi sicer rad nastavljal slovenske uradnike, a da jih žal nima.<sup>27</sup> Če je Grazer Zeitung vzel

<sup>19</sup> SN, 3. 4. 1881.

<sup>20</sup> SGp, 7. 4. 1881.

<sup>21</sup> SN, 18. 5. 1881.

<sup>22</sup> Cillier Zeitung (dalje CZ), 11. 8. 1881.

<sup>23</sup> CZ, 4. 9. 1881.

<sup>24</sup> CZ, 11. 9. 1881.

<sup>25</sup> Tagespost, 10. 8. 1881.

<sup>26</sup> Baš, Prispevki, Posojilnica v Mariboru (Narodni dom), str. 248.

<sup>27</sup> SGp, 19. 7. 1883; SN, 19. 7. 1883; SP, 17. 7. 1883.

deželnega namestnika še posebej v bran in zatrjeval, da zna večina uradnikov slovensko, je Lavoslav Gregorec naštel za Slovenj Gradec le tri uradnike, ki so obvladali slovensko, medtem ko za Maribor ni našel nobenega.<sup>28</sup>

Nemško-slovenski nacionalni odnosi na Spodnjem Štajerskem so bili proti koncu prvega Taaffejevega mandata v vseh porah javnega življenja že močno načeti. Seveda se je nacionalni boj odražal tudi v jezikovnih razmerah. Zaradi neupoštevanja slovenščine na sodiščih v Ljubljani in v Celju je po pritožbi slovenskih poslancev minister Pražák konec maja leta 1883 naročil graškemu višjemu deželnemu sodišču preiskavo. Potem ko je to ugotovilo, da sodišči dejansko odgovarjata na slovenske vloge nemško, je ministrstvo za pravosodje konec junija naročilo tistim uradnikom "pri državnih pravdnihstvih, ki še ne znajo popolnem v službi potrebnega slovenskega jezika, da se ga priuče v kolikor možno najkrajšem času".<sup>29</sup> Slovenski narod je menil, da je to zopet korak naprej, a se kljub temu spraševal, zakaj da je odlok namenjen le ljubljanskemu in celjskemu sodišču, "saj so vendar povsod razmere in potrebe jednake".<sup>30</sup> Kljub preiskavi je predsednik celjskega okrožnega sodišča Heinricher temu oporekal in trdil, da temu ni tako, da se slovenskim strankam prevaja in podobno,<sup>31</sup> čeprav je *Südsteirische Post* navajal povsem drugače, češ da je jezik sodišča le nemščina.<sup>32</sup> Spodnještajersko ustavoverno časopisje je vsako slovensko agitacijo skušalo onemogočiti in nemščino branilo z vsemi sredstvi.<sup>33</sup> Ob tem je "vahterca" razglašala, češ da slovenščine ljudstvo sploh ne razume in da si slovensko časopisje ter Slovenci, med katerimi da je dve tretjini slovenskih fanatikov, le prizadevajo širiti nacionalni nemir.<sup>34</sup> Konec oktobra leta 1883 je Ivan Dečko ugotavljal še nepravilnosti pri sestavi porotniških list za celjsko okrožno sodišče. Najbolj mu je šlo v nos dejstvo, da so okrajni glavarji, ki da so bili "v svojih nazorih v nasprotnem taboru, /.../ slovenske težnje so jim nesimpatične, in može, ki zastopajo te težnje, smatrajo za sitneže ali celo za svoje nasprotnike", vnaprej določili tiste, ki so jim bili povšeči. Na podoben način je sestavil glavni imenik Heinricher.<sup>35</sup> Kljub zakonu, ki je na Spodnjem Štajerskem predvideval za porotnike tiste, ki obvladajo oba jezika, so se na koncu v imeniku zlahka znašli takšni, ki slovenščine sploh niso obvladali. Razmerje med porotniki iz mest in trgov ter iz podeželja je kazalo, da je Heinricher mlatil prazno slamo, ko je zatrjeval, da je zastopanih dovolj kmečkih porotnikov. Kmečko moško, večinoma slovensko, prebivalstvo je po Dečkovih izračunih štelo dobre tri četrte, mestno in trško, ki je bilo večinoma nemško, pa četrtno prebivalstva. Med porotniki je bila stvar ravno obratna.<sup>36</sup>

Kljub Pražákovim naredbam, ki so odredile slovensko uradovanje na Spodnjem Štajerskem, stvari niso krenile po željah Slovencev, ker da ne uživajo "posebnega spoštovanja take naredbe pri naših c. kr. uradnikih".<sup>37</sup> Medtem ko je tudi Josip

<sup>28</sup> SGp, 26. 7. 1883.

<sup>29</sup> Prim. SP, 21. 8. 1883.

<sup>30</sup> SN, 11. 8. 1883; prim. SN, 28. 8., 31. 8. 1883.

<sup>31</sup> *Südsteirische Post*, 19. 6. 1883.

<sup>32</sup> SP, 12. 6. 1883.

<sup>33</sup> DW, 19. 7. 1883.

<sup>34</sup> DW, 2. 8. 1883.

<sup>35</sup> SN, 24. 10. 1883.

<sup>36</sup> SN, 3. 11. 1883.

<sup>37</sup> SN, 30. 10. 1883.

Sernec ugotavljal, da je celjsko okrožno sodišče pristransko, ko mu je bilo pri neki obravnavi "že pred začetkom /.../ jasno", da primera ne more dobiti, "kajti predsedoval je Heinriher" s svojo "zasedbo",<sup>38</sup> so spodnještajerski ustavoverci obtoževali slovensko politično vodstvo, češ da želi izriniti nemščino iz ljudskih in drugih šol ter da teži k slovenizaciji nemške mladine,<sup>39</sup> svoje ideje pa predstavljali na občinih zborih Schulvereina,<sup>40</sup> ki je v začetku leta 1884 pokazal izjemno dejavnost.<sup>41</sup> Na drugi strani je Slovensko društvo skušalo v obširnem pismu predstaviti razmere (in potrebe Slovencev) na Spodnjem Štajerskem.<sup>42</sup> Toda spodnještajerski ustavoverci le-teh niso "videli". Richard Foregger je tako v državnem zboru oporekal slovenskim težnjam in dokazoval, da slovenski dijaki ob prihodu v gimnazijo vendar obvladajo nemški jezik oziroma da naj raje opustijo misel na gimnazijska leta, če nemščine ne znajo, spodnještajerske slovenske politike pa obtoževal kalitve miru v deželi.<sup>43</sup> Lavoslav Gregorec, ki je na tem mestu posredoval, je nemškim trditvam seveda oporekal in pojasnjeval, da to nikakor ni res in da se naj "na gimnazijah, realkah poleg slovenščine tudi nemškega jezika naši dijaki popolnem naučijo". Menil je, da je treba nemščino kot učni jezik vpeljati ob pravem času in preudarno, samo nemško govoreči učitelji pa so se mu zdeli nesmisel. "Slovenščina mora biti poučevalni jezik 'Unterrichtssprache' vseskozi, nemščina pa je zadnja leta lahko poučni predmet, a nikoli poučevalni jezik," je prepričeval javnost, potem ko je Schulverein vztrajno agitiral in lovil "nevedne in neopazne slovenske župane, odbornike", da "naj podpišejo prošnje za nemški pouk v šolah".<sup>44</sup>

#### Prizadevanja za jezikovno enakopravnost v drugi polovici desetletja

Slovenci so v drugi polovici osemdesetih let nadaljevali s svojo "drobtinčarsko" politiko. V ospredje so še zmeraj postavljali "boj" za jezikovno enakost v uradih, na sodiščih in v (predvsem srednjih) šolah. Uspehi (čeprav skromni) so večali "ogroženost" med spodnještajerskim nemštvom in pospeševali (sicer že načeti) nacionalni razdor. Spodnještajersko nemštvo je nasprotovalo slovenskim zahtevam. Na slovensko terjatve po ustanovitvi oddelka namestništva za Spodnjo Štajersko so gledali zelo negativno in menili, da ga Slovenci zahtevajo le kot sredstvo hitrejše vpeljave slovenščine v urade.<sup>45</sup>

Ko je konec septembra leta 1886 minister Pražák izdal novo jezikovno naredbo za praško in brnsko višje deželno sodišče, ki je odrejala odgovarjanje strankam v njihovem jeziku,<sup>46</sup> je mariborski slovenski časnik vzel pod drobnogled graško višje deželno sodišče, ki je že leta 1882 dobilo podobno naredbo, samo pa dodalo, da se slovensko odgovarja stranki le v primeru, če sodna razprava poteka v slovenskem

<sup>38</sup> Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond Gregorec, pismo Josipa Serneca, 28. 3. 1884.

<sup>39</sup> SP, 1. 3. 1884; prim. Tp, 26. 2. 1884.

<sup>40</sup> Npr. DW, 24. 1. 6. 3., 27. 3. 1884.

<sup>41</sup> DW, 17. 4., 20. 4. 1884.

<sup>42</sup> SP, 26. 3. 1884.

<sup>43</sup> DW, 23. 3. 1884.

<sup>44</sup> SGp, 1. 5. 1884.

<sup>45</sup> Marburger Zeitung, 17. 6. 1885.

<sup>46</sup> Prim. Bruce M. Garver: *The Young Czech party 1874-1901 and the emergence of a multi-party system*. New Haven and London 1978, str. 125; Richard Charnatz: *Österreichs innere Geschichte von 1848 bis 1907: II. Der Kampf der Nationen*. Leipzig 1912, str. 42-43.

jeziku. Sodišče, ki se je lahko izgovarjalo na to, da nima neposrednega stika s strankami, je tako kršilo ministrsko odredbo, časniki pa se je spraševal, "weshalb gerade der slowenischen Sprache je Geltung bei dem Oberlandesgerichte Graz vor-enthalten werden sollte, welche den Sprachen aller anderen österreichischen Völker, der italienischen, der serbocroatischen, der polnischen, ruthenischen und böhmischen Sprache bei den bezüglichen Oberlandesgerichten eingeräumt wurde."<sup>47</sup> Spodnještajersko nemško časopisje je ostro zavrnilo izvajanje Süddeutsche Post in ni nikakor soglašalo s slovenskim javnim mnenjem, pač pa trdilo, da si slovenski starši močno želijo, da se njihovi otroci odlično naučijo nemščine, in s tem "dokazovalo", da so slovenske zahteve popolnoma brezpredmetne.<sup>48</sup>

Spodnještajerski ustavoverci so zagnali vik in krik in pisali, da je slovenstvo na Spodnjem Štajerskem v vzponu, da je treba napeti vse sile<sup>49</sup> in da je skrajni čas za germanizacijo monarhije,<sup>50</sup> ki so jo Slovani sicer že občutili na svoji koži. Še večjo "težavo" je za spodnještajerske Nemce predstavljala "slovenizacija" zemljiške knjige.<sup>51</sup> Potem ko je Miha Vošnjak v začetku leta 1887 vložil na celjskem okrajnem sodišču prošnjo - to je sestavil Josip Sernek<sup>52</sup> - "za vknjižbo lastninske pravice pri nekem kupljenem zemljišču" v slovenskem jeziku in naletel na negativen odgovor celjskega urada, se je pritožil na dunajsko pravosodno ministrstvo. Pritožba, ki jo je sestavil Ivan Dečko, je utemeljevala sprejemanje zemljiškoknjižnih prošenj v slovenskem jeziku, medtem ko je bila vknjižba izključno v nemščini. "Zemljiške knjige so javne knjige; v nje sme vsakdo pogledati in se prepričati o zemljiško-knjižnem stanju. Celjski okraj je, ako se ne ozira na mesto Celje, izključno slovenski okraj; razen malega odstotka, so vsi prebivalci Slovenci /.../ in ti so večinoma nemškega jezika nezmožni. Javne knjige, kakor so zemljiške knjige, morajo biti torej v Celjskem okraju take, da bode ta ogromna večina vsaj glede svojih zemljišč lahko razvidela zemljiško-književno stanje. To pa jej je samo takrat mogoče, če je javna knjiga pisana v njenem jeziku, t. j. v slovenskem jeziku."<sup>53</sup> Pražák, ki je v začetku junija obljubljal slovensko uradovanje na Spodnjem Štajerskem,<sup>54</sup> je v skladu z že uveljavljeno prakso na Kranjskem ukazal konec julija višjemu deželnemu sodišču v Gradcu, da odredi za sodišča v svojem delovnem območju vpisovanje v zemljiško knjigo tudi v slovenskem jeziku. V začetku avgusta je odredba "priromala" na Spodnjo Štajersko. Slovensko spodnještajersko časopisje je bilo navdušeno nad novo "drobtinico" in menilo, da je slovenski jezik s to ministrovo potezo zopet pridobil večjo veljavo, in upalo na skorajšnjo enakopravnost na sodnem polju.<sup>55</sup> Na drugi strani je nemško časopisje protestiralo<sup>56</sup> in Vošnjaku očitalo, da želi na ta način speljati hipotekarne kreditorejmalce nemškim hranilnicam in denar speljati na

<sup>47</sup> SP, 10. 11. 1886.

<sup>48</sup> MZ, 14. 11. 1886.

<sup>49</sup> Prim. DW, 17. 10. 1886.

<sup>50</sup> MZ, 1. 12. 1886.

<sup>51</sup> Vknjiževanje v zemljiško knjigo je bilo sicer uvedeno že v gornjegrajskem okraju leta 1882. Večkoslav Spindler: Dr. Ivan Dečko in njegova doba. Maribor 1938, str. 11.

<sup>52</sup> Cvirn, Sernek, str. 126.

<sup>53</sup> SN, 18. 8. 1887; prim. SP, 24. 8. 1887.

<sup>54</sup> SP, 11. 6. 1887.

<sup>55</sup> SGp, 8. 9. 1887.

<sup>56</sup> Prim. SP, 27. 8. 1887.



svoj mlin,<sup>57</sup> poslanec Foregger pa je v državnem zboru spraševal ministra Pražáka, "kako je mogel kaj takega storiti in dati slovenskemu jeziku drobtinico pravice".<sup>58</sup>

Tudi graški deželni zbor je imel velike pomisleke, ko je rovaril "zoper to Slovincem dovoljeno malenkost".<sup>59</sup> Potem ko je "pricurjajala" med poslance agitacija večine odseka glede zemljiške knjige o "novoslovenskem" in "windisch"-jeziku", s katero so poskušali diskreditirati slovenščino in prikazati Pražákov naredbu kot nezakonito, je poslanec Jožef Jerman trditve demantiral, ko je pojasnjeval, da obstaja na Spodnjem Štajerskem le slovenski jezik.<sup>60</sup> Josip Serbec je dokazoval, da je z vlaganjem izključno slovenskih vlog "mnogo dobrega storil 'für die Rechtspflege'" in s tem tudi pokazal, da slovenščina ni tako nerazvita, kot so hoteli mnogi prikazati. Nemškimi ustavovercem je zaprl usta, ker so se predobro zavedali, da ministrove odredbe preprosto ne morejo zavreči, marsikoga pa so presenetile Serbecove besede, češ da "nas lahko žalite in zavirate v našem napredku, pa zadržali ali zadušili ne boste več našega naroda pa tudi ne njegovega vidnega in neprestanega napredka".<sup>61</sup>

Proti Pražákov naredbi pa ni bil le ustavovrni deželni zbor, pač pa se mu je pridružilo tudi graško višje deželno sodišče s predsednikom Wasserjem na čelu, ki nikakor ni bil naklonjen slovenskim jezikovnim prizadevanjem.<sup>62</sup> Na lokalni ravni so se proti slovenskim vknjižbam v zemljiško knjigo zoperstavile tudi občinske nemške hranilnice. Mariborska je sprejela sklep, da ne bo upoštevala pri posojanju denarja slovensko pisanih listin, sodno overjenih izvršitev in izvlečkov iz zemljiških knjig.<sup>63</sup> Vse skupaj je postavil na svoje mesto minister Pražák, ki je v državnem zboru zavrnil vse očitke in interpelacije, češ da veljajo zakoni, ki so "jeziku slovenskemu v sodnijskih okrajih slovenskih odprli uhod do sodišč", tudi za zemljiške knjige.<sup>64</sup> Toda kljub temu se zadeva zaradi raznih malverzacij ni premaknila povsem po željah Slovincem.

Slovenska javnost pa je z optimizmom spremljala slovenski "napredek", potem ko se je "slovenizirala" zemljiška knjiga na Spodnjem Štajerskem in ko je bilo "slovensko uradovanje torej ne samo že po osnovanih zakonih ampak tudi v posebnih ministerskih odlokah principijelno nam zagotovljeno". Okraj Šmarje pri Jelšah, ki je ob dejstvu, da "šteje mej 18.100 Slovenci samo 40 'Nemcev'", poslal prošnjo na pravosodno ministrstvo, v kateri je prosil "za slovenski napis zunaj na sodnijskem poslopi, nadalje za slovenski pečatnik in za potrebne uradne tiskovine slovenske", je pozval še ostale okraje, da naj storijo podobno, da dobijo "v kratkem naši c. kr. uradi tudi zunanje lice takšno, kakoršno odgovarja prenovljenemu notranjemu".<sup>65</sup> Toda slovenske zahteve so pogosto ostajale le na papirju. Tudi omenjena prošnja še dolgo ni dobila zelene luči.<sup>66</sup>

<sup>57</sup> DW, 25. 8., 23. 10. 1887; prim. Tp, 23. 8. 1887.

<sup>58</sup> Prim. Gustav Kolmer: *Parlament und Verfassung in Österreich*, 4 (1885-1891). Graz 1978, str. 219-221.

<sup>59</sup> SGp, 24. 11. 1887.

<sup>60</sup> SN, 6. 2. 1888; SP, 1. 2. 1888.

<sup>61</sup> Prim. SP, 28. 1. 1888; Cvirn, Serbec, str. 128.

<sup>62</sup> SN, 25. 4. 1888.

<sup>63</sup> SP, 18. 2. 1888.

<sup>64</sup> SN, 15. 5. 1888; prim. Slovenec, 8. 2. 1888.

<sup>65</sup> Prav tam; SGp, 28. 3. 1889.

<sup>66</sup> Prim. SGp, 22. 10. 1891.

Če je nemško časopisje "ugotavljalo", da je moto slovenskih politikov slovenizacija za vsako ceno,<sup>67</sup> je vpeljava slovenskega jezika v šole in urade dejansko predstavljala enega ključnih problemov na Spodnjem Štajerskem. Medtem ko so na Kranjskem imeli slovensko večino deželni zbor, deželni šolski svet in deželni odbor, so na Štajerskem vladale popolnoma drugačne razmere, ki so prispevale k jezikovni podobi dežele. Toda novi šolski minister Gautsch je predstavljal določeno mero optimizma, ko je slovensko časopisje znova zahtevalo slovenske paralele na vseh treh spodnještajerskih gimnazijah.<sup>68</sup>

Neugodne razmere so se proti koncu desetletja začele nekoliko spreminjati. Gautschev ukaz graškemu deželnemu šolskemu svetu v začetku leta 1888, da mu naj pripravi "učni načrt za slovenske paralele na gimnazijah v Celji in Mariboru",<sup>69</sup> je slovensko javnost navdušil, na drugi strani pa jo pustil v dvomu ob dejstvu, da so bili proti realizaciji slovenskih paralel tako graški deželni zbor, deželni šolski svet<sup>70</sup> kot tudi spodnještajerska nemška javnost.<sup>71</sup> Kljub temu je slovensko časopisje optimistično zrla v dolgo pričakovane in dolgo časa postavljane slovenske zahteve,<sup>72</sup> potem ko je slovenska politika uspela doseči potrebno koncesijo.

Če si je slovenska politika po sprejemu Vošnjakovih resolucij aprila leta 1880 v državnem zboru vseskozi prizadevala za izpolnitev njegovih zahtev (in naletela na gluha ušesa), je vlada proti koncu osemdesetih let le popustila. Taaffe je konec novembra leta 1888 obljubil Hohenwartu, da bo aktiviral slovenske vzporednice na mariborski gimnaziji.<sup>73</sup> Ko se je število slovenskih dijakov v dobrih petih letih skoraj podvojilo,<sup>74</sup> je v začetku leta 1889 stvar postala toliko realna, da je mariborski slovenski časnik mogel ponosno zapisati, da je štajerskim Slovencem po letih prizadevanj uspel naslednji korak pri doseganju nacionalne enakopravnosti v monarhiji. Kljub temu, da je mariborski občinski zastop menil, da je slovenska paralela le rušitev obstoječega nacionalnega miru, in poskušal s številnimi resolucijami zadevo zaustaviti, je slovenski napredek nezadržno prodiral v "nemške" gimnazije.<sup>75</sup> Na drugi strani so spodnještajerski ustavoverci v svojem časopisju "trobili", češ da gre za slavizacijo Maribora, kar da je potrebno preprečiti,<sup>76</sup> da so Slovenci na kulturni ravni še daleč za njimi in da so njihove zahteve tako rekoč brezpredmetne,<sup>77</sup> ponovno pa poudarjali, da predstavlja Taaffejev sistem sporazuma in sprave nevarnost in napad na njihovo "staro" posestno stanje.<sup>78</sup>

Ko je naučno ministrstvo sredi leta 1889 sprejelo in potrdilo slovenske paralele za šolsko leto 1889/90, slovensko časopisje ni skrivalo navdušenja, kljub temu da ni bilo govora o popolnoma slovenski vzporednici.<sup>79</sup> Toda vodstvo mari-

<sup>67</sup> DW, 28. 1. 1886.

<sup>68</sup> SGp, 18. 3. 1886.

<sup>69</sup> MZ, 16. 3. 1888.

<sup>70</sup> SN, 30. 5. 1888.

<sup>71</sup> MZ, 16. 3., 6. 5. 1888.

<sup>72</sup> SN, 30. 5. 1888.

<sup>73</sup> Janez Cvirn: Celjsko gimnazijsko vprašanje. V: Celjski zbornik. Celje 1986, str. 229.

<sup>74</sup> Prim. Gerhild Troger: Der steirische Landtag: sein politisches, kulturelles und soziales Wirken in den Jahren 1890-1900. Graz: Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades, 1968, str. 30.

<sup>75</sup> SP, 2. 1. 1889.

<sup>76</sup> MZ, 3. 1. 1889.

<sup>77</sup> DW, 7. 3. 1889.

<sup>78</sup> DW, 21. 3. 1889.

<sup>79</sup> SGp, 20. 6. 1889.

borske gimnazije je pri razpisu sprejemnih izpitiv sredi julija na Slovence očitno "pozabilo, kajti paralelke v oznanilu niti omenilo ni; zamolčalo je, da se učenci na gimnazijo sprejemajo tudi meseca septembra, ker bi sicer učenci slovenskih starišev, ki obiskujejo doma šole in še niso imeli počitnic, ne mogli biti nikdar sprejeti". Poteza mariborske gimnazije je bila očiten dokaz, da je nasprotovala slovenski paralelki in da ni hotela imeti nikakršne zveze z njo,<sup>80</sup> čeprav ni imela več nobenih sredstev, da bi jo preprečila.

Strah spodnještajerskih Nemcev je postajal pred vse močnejšo "slovenizacijo" nemških jezikovnih otokov vedno večji. Po ustanovitvi mariborskih vzporednic je "marburgerca" zavzela ostro stališče in pozivala k obrambi Celja, kjer se je slovenska stran najbolj krepila, ob vse večjih slovenskih uspehih pa je spodnještajersko nemštvo v želji po nemški prevladi v monarhiji presojalo politična vprašanja skozi prizmo nemških nacionalnih interesov. Ohranitev starega nemškega posestnega stanja na kulturnem in gospodarskem področju je videlo le v solidarnostni podpori celotnega nemštva. "Fällt Cilli, das nächstgste Bollwerk des Deutschtums gegen das Sloventhum /.../, dann ist es mit dem Deutschtum im steirischen Unterlande zu Ende, dann werden die Slovenen, die heute ihre gesammten Kräfte vor der Sannstadt konzentriert haben, vor Marburg, das sie gegenwärtig in einen sanften Schlummer zu lullen suchen, gewiss nicht 'Halt' machen und die nationale Gleichgültigkeit wird ihnen den Siegeszug erleichtern. Darum fort mit allen Halbheiten! Die Gefahr der Entnationalisierung ist kein leeres Phantom mehr, sie ist wirklich vorhanden."<sup>81</sup>

---

### Jezikovni "boj" v zadnjih letih Taaffejeve vlade

---

Razmere glede jezikovne enakopravnosti se na Spodnjem Štajerskem po državnoborskih volitvah leta 1891 niso bistveno spremenile. Že sklep graškega deželnega šolskega sveta iz septembra leta 1890, da se more slovenščina poučevati le v prvih dveh razredih ljudskih šol (v tretjem razredu je bila predvidena nemščina), je slovensko javnost močno razburil.<sup>82</sup> Če je na drugi strani slovensko časopisje pohvalilo slovenske odvetnike v Celju, "ki delajo za slovenske stranke izključno slovensko", pa je hkrati ugotavljalo, da so razmere drugod mnogo slabše. "Velika nebržnost pa vlada še drugodi po južnem Štajerskem; mi mislimo Maribor, Ptuj in Brežice. Tam so nekteri odvetniki iz same malenkostne bojazni slovenski jezik pozabili." Obenem je časopisje zahtevalo od notarjev, "da nam delajo pogodbe vedno v našem jeziku".<sup>83</sup>

---

<sup>80</sup> SGp, 18. 7. 1889.

<sup>81</sup> Janez Cvirn: Deutsche und Slowenen in der Untersteiermark: zwischen Kooperation und Konfrontation. V: Slowenen und Deutsche im gemeinsamen Raum: neue Forschungen zu einem komplexen Thema (herausgegeben von Harald Heppner). München 2002, str. 120; Janez Cvirn: Politische razmere na Štajerskem v času vlade grofa Taaffeja (1879-1893). V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 2002, št. 1, str. 11; Janez Cvirn: Celje - izginjajoči nemški otok na Spodnjem Štajerskem. V: Od Maribora do Trsta 1850-1914: zbornik referatov. Maribor 1998, str. 62; Cvirn, Trdnjavski trikotnik, str. 152-154; prim. MZ, 17. 10. 1889.

<sup>82</sup> SGp, 27. 8. 1891.

<sup>83</sup> Domovina, 6. 2. 1892.

Slovensko časopisje je v začetku leta 1892 po otvoritvi železniške proge Celje-Velenje upravičeno bentilo čez štajerskega deželnega glavarja. "Kakor znano, bila je dne 27. decembra otvoritev deželne hranilnice v Vojniku in deželne železnice po Savinjski dolini. G. deželni glavar je storil oboje, toda oboje, da-si na slovenskih tleh, samo v nemškem jeziku ter se ni kar v ničem spomenil slovenskega ljudstva. Še celo, ko ga je slovensko dekle v belem (!) oblačilu nagovorilo slovensko, g. deželni glavar ni imel slovenske besede za deklo in nje tovarišice." Še bolj je časopisje motilo dejstvo, da sta bili obe ustanovi "nemški na slovenski zemlji" in da ni "na celi progi nove železnice niti enega slovenskega napisa, razven opominja: 'Pazite na vlak!' Nemška so imena postaj, nemški se kliče vse, samo plačuje se neki še lahko tudi slovenski. To je preziranje slovenskega ljudstva in to ne brez vedenja deželnega glavarja. Odgovornost zadene tedaj njega in tudi naši poslanci znajo, kaj je v tem oziru njih dolžnost. Med tem pa bode treba tudi dotičnim občinam, da se ganejo ter zahtevajo v sklepah svojih od vodstva južne železnice, ki ima tudi novo železnico na skrbi, naj ona čem brž odpravi očitno krivico, ki se dela v tem slovenskemu ljudstvu."<sup>84</sup> Nepravilnosti z javnimi napisi je v deželnem zboru pretresel tudi Ivan Dečko, ko je ocenjeval, da je nespoštovanje slovenskih napisov groba kršitev slovenskih nacionalnih pravic.<sup>85</sup>

Na drugi strani je Pražákov odlok, ki je uzakonil slovenščino kot zunanji občevalni jezik celjskega mestnega urada,<sup>86</sup> sredi leta 1892 močno razburil celjske mestne očete. Še sploh potem, ko je celjska okoliška občina dobila pozitivno rešitev svoje pritožbe na ministrstvo glede slovenskega uradovanja, ko celjski okrajni glavar ni spoštoval sklepa občine in pošiljal dopise v nemščini.<sup>87</sup> Nemško časopisje je pisalo o novi koncesiji spodnještajerskim Slovencem,<sup>88</sup> slovensko časopisje pa ni skrivalo navdušenja. Odlok, katerega povod je bila sokolska slavnost izpred slabih dveh let, je nemški "trdnjavi" ob Savinji zadal močan udarec. Celjski Slovenci so po ekscesnih dogodkih v mestu in po izjavah celjskih Nemcev, češ da naj sami skrbijo za osebno varnost, zaprosili celjski mestni urad za dovoljenje, "da smejo nositi revolverje". Med prosilci je bil tudi tajnik celjske posojilnice Franc Lončar, kateremu je urad prošnjo po orožnem listu zavrnil v nemščini že sredi leta 1891. Poteza mestnega urada je Lončarja pripeljala do pritožbe na graško namestništvo, ki pa pritožbe ni resno jemalo. Lončar je prek Ivana Dečka vložil rekurz na notranje ministrstvo, ki mu je konec leta "ugodilo glede orožnega lista, ter naročilo namestništvu, da razišči pritožbo glede jezika, v katerem je mestnemu uradu izdati rešitev na slovensko prošnjo". Toda namestništvo ni upoštevalo navodil in menilo, da celjski mestni urad ni dolžan "slovenskih prošenj slovensko reševati". Lončar se je še enkrat pritožil na ministrstvo, ki je "sodilo po zakonu ter v zmislu podane pritožbe odločilo, da mora vsako oblastvo prošnje, katere so pisane v jeziku navadnem v deželi, reševati v tem istem jeziku".<sup>89</sup> Celjski Nemci so se bučno odzvali

<sup>84</sup> SGp, 14. 1. 1892; prim. Suette: Der nationale Kampf, str. 99.

<sup>85</sup> SP, 6. 4. 1892.

<sup>86</sup> Cvirn, Celje, str. 61.

<sup>87</sup> D, 4. 6. 1892.

<sup>88</sup> Prim. SP, 30. 4. 1892.

<sup>89</sup> Zgodovinski arhiv Celje (ZAC), fond Mestna občina Celje, a. š. 19, a. e. 59; prim. Janko Orožen: Politični razvoj v Celju in celjski pokrajini od 1848 do 1918. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 1971, str. 228; Janez Cvirn: Boj za Celje: politična orientacija celjskega nemštva 1861-1907. Ljubljana 1988, str. 38-40.

ter dokazovali, da ni v Celju slovenščina nikakor "navaden jezik", rovarili, češ da slovenščine itak nihče ne razume, da bo dvojezično uradovanje povzročilo samo "razpor v mestu" in da je le na škodo prebivalstva, v kolikor bo mesto moralo "namestiti uradnika, zmožnega slovenskega jezika". Slovensko časopisje se za nemške pritožbe seveda ni zmenilo. Pozdravilo je nov korak slovenskega napredka, češ da so si znova "priborili nekaj, kar se jim je doslej kratilo", in pozivalo, "da bi se tudi drugod vzdramili rojaki naši in se za svojo pravico tako odločno in energično potegnili, kakor Celjski Slovenci".<sup>90</sup> Toda celjski odvetnik Juro Hrašovec je kljub temu ugotavljal, da se Pražákove naredbe izpred dobrega desetletja še vedno niso v celoti upoštevale. "Še vedno dobivamo kot rešilo kazenske ovadbe zaradi prestopkov vabilo k dotični obravnavi v nemškem jeziku; vsaj jedno tako sodišče mi je znano. Dalje dobivamo še vedno rešila /.../ v kazenskih rečeh /.../ v nemškem jeziku. To naj bodo le nekatere primere, ki nam dokazujejo, da se še vedno vse slovenske vloge ne rešujejo v slovenskem jeziku."<sup>91</sup>

Nemško časopisje je sicer "spremljalo" slovenska prizadevanja, po svoje tolmačilo slovenske aspiracije in jih slikalo kot slovenizacijo Spodnje Štajerske,<sup>92</sup> obenem pa "pozabljal", da je velik del spodnještajerskega prebivalstva govoril slovensko. Tudi pred gradnjo železniške proge Grobelno-Rogatec je nemško časopisje ostro reagiralo, ko je (slovenski) celjski okrajni zastop namenil finančna sredstva za dvojezične napise na postajah, in menilo, da Slovenci nimajo pravice zahtevati slovenskih napisov, deželni odbor pa se z zadevo sploh ni želel ukvarjati, pač pa jo je prepustil ministrstvu.<sup>93</sup>

Ob vedno večjih slovenskih uspehih (predvsem v Celju) so Nemci skoncitrirali svoje sile in sredi leta 1893 priredili "nemški dan" v Celju. Nekoliko samosvoja politika spodnještajerskega nemštva, usmerjena k "preseganju 'nemških razprtij' in enotnemu nastopanju na nacionalni podlagi", je julija leta 1893 privedla do nemškega "Parteitag", katerega so se udeležili skoraj vsi vodilni spodnještajerski ustavoverci. Na shodu so sprejeli svoje politične zahteve, ki so bile objavljene v posebnih resolucijah. Med drugim so se zavzeli za varovanje in pospeševanje nemštva, dalje za nemščino kot "uradni, službeni in državni jezik", deželnemu zboru in odboru so "naložili" varovanje nemške uprave "po celi deželi" in zahtevali pospešeno ustanavljanje nemških šol "po vseh mestih in trgih na Spodnjem Štajerskem".<sup>94</sup>

Slovenske zahteve so na drugi strani prišle na dan na zborovanju Slovenskega društva v začetku septembra leta 1893 v Mariboru. V posebni resoluciji je občni zbor potrdil interpelacijo, "katero so stavili slovenski in hrvatski poslanci v 229. seji državnega zbora dne 22. sušca 1893" glede enakopravnosti jezikov,<sup>95</sup> da razume "edino le nemške napise in uradne pečate pri ces. in kralj. uradih na slovenski zemlji kot krivične in nezakonite, kot razžaljenje svojega narodnega čustva in narodnih pravic ter izreka nado, oziroma prošnjjo, da se hitreje, ko mogoče,

<sup>90</sup> SN, 2. 5. 1892; prim. DW, 1. 5. 1892.

<sup>91</sup> SN, 18. 11. 1892.

<sup>92</sup> Prim. MZ, 3. 11. 1892.

<sup>93</sup> SP, 16. 11. 1892; prim. DW, 13. 10. 1892.

<sup>94</sup> Več o tem Cvirn, Trdnjavski trikotnik, str. 164-167; prim. SGp, 20. 7. 1893; SN, 14. 7. 1893; SP, 12. 7. 1893; D, 15. 7. 1893; MZ, 13. 7. 1893; DW, 13. 7. 1893.

<sup>95</sup> Prim. SN, 29. 3. 1893; SP, 1. 4. 1893; D, 5. 4. 1893.

dosledno in povsodi odpomore tem nedostatom, zlasti pa, da se uvedejo pri vseh cesarskih uradih na Slovenskem brez izjeme dvojezični napisi".<sup>96</sup> Slovensko društvo je sklenilo zahtevati od vlade, da izda ministrsko naredbo "v smislu člena XIX državnih osnovnih zakonov, /.../ s katero se zaukaže določna raba narodnega jezika pri ustmenem in pismenem občevanju z narodom v vseh uradih ter da kontroluje izvrševanje te naredbe". Občni zbor je sprejel tudi zahtevo, da se izda "naredba, s katero se zahteva kot dokaz za jezikovno zmožnost položitev potrebnega praktičnega izpita v slovenskem jeziku", ob tem pa še ustanovitev katedre "za potrebne praktične discipline v slovenskem jeziku" na graški in dunajski univerzi, "oziroma da se ustanovi pravna akademija v Ljubljani". Slovenski shod je v nadaljevanju zavzel negativno stališče do nemščine kot državnega ali poslovnega jezika, vlado pa še pozval k ustanovitvi obrtno-strokovne šole "za Spodnji Štajer s sedežem v Celju ali Mariboru s slovenskim učnim jezikom" in da se ustanovijo "po deželi v obilem številu obrtno nadaljevalne šole s slovenskim učnim jezikom".<sup>97</sup>

V začetku devetdesetih let 19. stoletja se je jezikovna problematika na Spodnjem Štajerskem le še stopnjevala. Če je Taaffejevo obdobje predstavljalo večjo mero optimizma kot poprej, Slovenci pa so "postali" narod, ki je sicer izoblikoval tudi jezik in strokovno terminologijo, a ostajal brez docela slovenskih šol in univerze,<sup>98</sup> so bili na koncu predsedovanja ministrskega predsednika z najdaljšim stažem v avstrijski parlamentarni zgodovini še zmeraj zunaj "dometa" 19. člena decembrske ustave. Slovenski jezikovni boj se je pod naslednjimi vladnimi kabineti "razvijal" naprej in doživljal "spremenljivo" usodo.

Toda to je že druga zgodba.

---

Filip Čuček

---

LANGUAGE "PROBLEMS" IN LOWER STYRIA IN THE TAAFFE PERIOD

---

S u m m a r y

---

The fall of the Auersperg-Lasser's government (1871-1879), which has "done away" with the conservative-federalist "attempts" of the Court in the end of 1860s and the beginning of 1870s and went into its "independent" centralist political direction, was welcomed by the Slavic "part" of the Austrian half of the Monarchy. The arrival of the new Prime Minister Eduard Taaffe was welcomed even more warmly as he "took over" the Austrian half of the double monarchy in 1879. His Slavic-conservative government, which represented a total breakaway from the previous authorities, loyal to the constitution, introduced new dimensions into the political life of the Austrian half of the Monarchy. The Slovenian Assembly Members kept supporting his government and expected much from his (almost) fifteen-year long "rule".

As Taaffe rose to power, the Slovenian politics started intentionally "ensuring" small concessions and making smaller demands, unlike the "bombastic" programme of the Unified Slovenia. The language question had an important role in their work, since that was the most pressing issue besides the coalition attitude of the Slovenian Assembly Members. In this context Josip Vošnjak, the driving force behind the Lower Styrian national assembly members in the first half of the 1880s, quickly intensified the severity of his policy in the Vienna parliament. Thus in February 1880 he "came through" in the budgetary division of the national assembly with two interpellations in regard to the introduction of Slovenian as the teaching language in the secondary schools for Slovenian students. However, Minister Conrad was reluctant to give concessions, claiming that there is a lack of pedagogic materials and that

---

<sup>96</sup> Prim. govor Jura Hrašovca v SN, 16. 9. 1893.

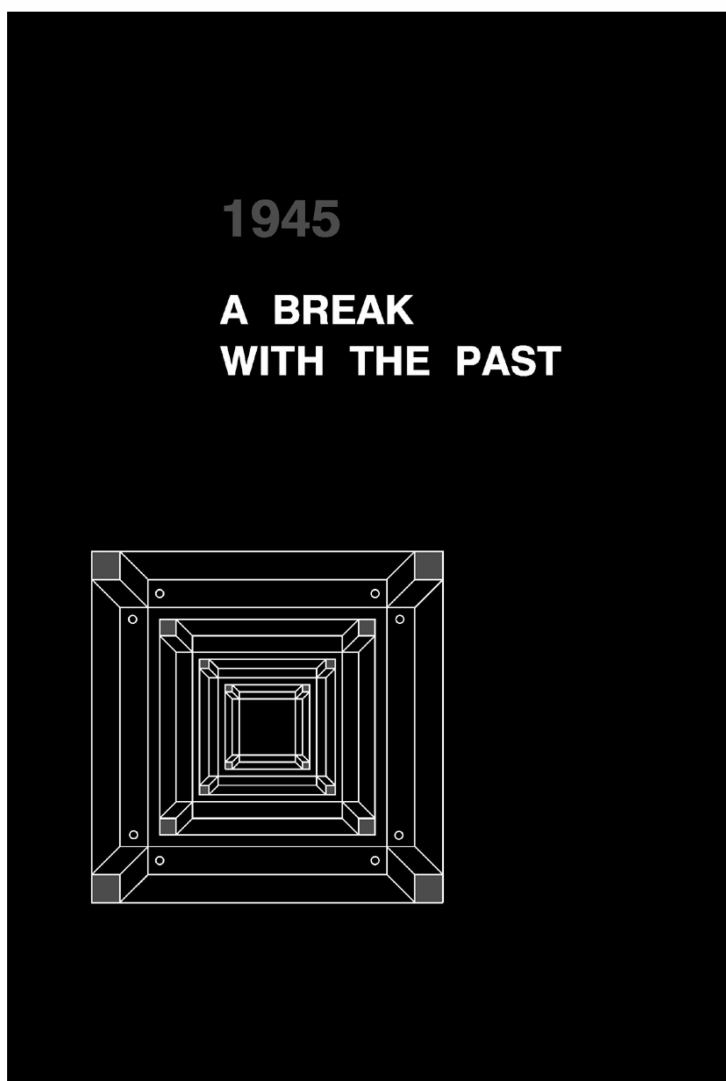
<sup>97</sup> SGp, 14. 9. 1893; prim. SP, 13. 9. 1893; D, 15. 9. 1893.

<sup>98</sup> Vasilij Melik: Slovenci 1848-1918: razprave in članki. Maribor 2002, str. 525.

therefore Slovenian can not yet be introduced as a subject of instruction. Slovenian language in the ecclesiastical field was in a similar position, as the Lavantine Prince-Bishop Maximilian Stepischnegg forbade the seminarists to read the Slovenski narod [Slovenian Nation] newspaper because of the pro-Slovenian articles published in it, and he also refused to introduce Slovenian into theology according to the Ljubljana example.

Despite the Slovenian coalition attitude in the national assembly, inequality of languages continued in the public life. The relations between Germans and Slovenians in Lower Styria were already very tense towards the end of Taaffe's first term of office, which was evident in all aspects of public life. Despite Pražák's decrees, prescribing the officiating in Lower Styria in the Slovenian language, things did not go according to the wishes of the Slovenians. Despite that they kept pursuing their policy of "breadcrumbs" in the second half of the 1880s. They kept focusing on "fighting" for equality of languages in the offices, courts and (especially secondary) schools. Any successes (though modest) caused the Lower Styria Germans to feel more and more "threatened", and increased the (already prominent) national discord.

The circumstances in regard to language equality in Lower Styria did not change significantly after the 1891 national assembly elections. Already the decision of the provincial school board in Graz of September 1890 - that Slovenian could only be taught in the first two years of public schools (in the third year German language was envisioned) - had upset the Slovenian public quite a lot. On the other hand the Pražák's decree, which introduced Slovenian as an external language of communication at the Celje city office, agitated the Celje municipal council members in the middle of 1892. The German press may have "followed" the Slovenian efforts. However, it explained Slovenian aspirations in its own way, depicting these aspirations as Slovenisation of Lower Styria. In the light of increasing Slovenian successes (especially in Celje), the Germans concentrated their forces and in the middle of 1893 they organised the "German Day" in Celje, emphasising German as the official language. On the other hand, the Slovenian demands for the equality of languages surfaced at the meeting of the Slovenian Society in the beginning of September 1893 in Maribor.



Zbornik z znanstvene konference *1945 - prelom med starim in novim: konec 2. svetovne vojne v zgodovini srednjeevropskih držav*, ki jo je ob 60-letnici konca 2. svetovne vojne organiziral Inštitut za novejšo zgodovino. V angleščini so objavljeni referati zgodovinarjev iz devetih držav srednje Evrope, v katerih predstavljajo problematiko, ki je bila ob koncu vojne v njihovih državah med najbolj izpostavljenimi.

Knjiga je na voljo v knjižnici Inštituta za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, Ljubljana.